

”tämä ’kommunikaatio’ on olen- naisesti *yksisuuntaista*”. Nimitään ”spektaakkeli ei ole *luonnolliseksi* mielletyn teknisen kehityksen välttämätön lopputulos”, vaan ”valitsee itse oman teknisen sisältönsä”. Joukkoviestintä on spektaakkelin valitsema tekniikka, koska se on – Debordille – periaatteessakin ja peruuttamattomasti yksisuuntaista. Tuloksena on taas primitiivinen asetelma ’joko joukkoviestinten vallassa tai ilman niitä’.

Tässä vaiheessa kannattaa jo kysyäkin onko joukkoviestintä tosiaan mahdollinen vain yksinsuuntaisena, periaatteessakin monologisena? Aloitetaan alusta: joukkoviestintä on spektaakkeli; spektaakkeli on “[henkilöiden] välinen yhteiskunnallinen suhde, jonka kuvat välittävät”. Siis keiden välinen yhteiskunnallinen suhde joukkoviestintä on? Ja kuinka?

Yhden suhdekompleksin saa helposti näkyviin, kun katsoo vaikka sanomalehden sivua. *Aamulehden* etusivulla (4.8.2005) ”Suomi hau- too isoa bisnestä”, ”Tampere rohmaa rahoja”, ”TTY ja VTT nappasivat potista kolmanneksen”, ”Professori Pessa uskoo rahoja olevan luvassa lisääkin” ja niin edelleen. Voi olla, että lehden lukijoille siinä on kuvia, mutta yhteiskunnallista suhdetta ajatellen ’Suomea’, ’Tampereetta’, ’TTYtä’, ’VTTtä’, ’Pessaa’ ja niin edelleen täytyy pitää henkilöinä; myös lukijat ovat henkilöitä – ja saman tien selviää, että lehden/kuvien kautta jälkimmäisillä on kontakti, siis suhde edellisiin (ja myös toisiin päin).

Sanomalehti ei synny itsestään, se on ihmisten tekoa. Jos sanomme, että lehti on kuvia, jotka välittävät yhteiskunnallisen suhteen, niin itse asiassa sanomme, että suhteen välittävät ne henkilöt, jotka tekevät kuvat. Kaksikymmentä vuotta *Spektaakkelin yhteiskunnan* jälkeen eli 1988 julkaisemassaan *Kommentteja spektaakkelin yhteiskunnasta* (*Commentaires sur la société du spectacle*) Debord puhuu ”median käyttötavoista” eli siitä, mitä ”median ammattilaiset” tekevät, ja painottaa, ettei ”pidä unohtaa, että jokaisen median ammattilaisen sitoo isäntänsä hänen palkkansa ja muut palkkionsa ja vastikkeensa”.

Mediaprofessionaalien sidon- naisuus päälliköihinsä samoin kuin päälliköiden omat sidonnaisuudet eivät kuitenkaan ole periaatteellisia, vaan käytännöllisiä, sosiaalisia ja historiallisia, muuttuvia ja muutettavissa olevia. Voi olla, että mediaprofessionaalien päälliköt vaativat ammatillisiaan tuottamaan yksisuuntaista kommunikaatiota ’Suomesta’, ’Tampereesta’, ’TTYstä’, ’VTTstä’, ’Pessasta’ ja niin edelleen lehden lukijoiden suuntaan. Periaatteessa olisi kuitenkin täysin mahdollista toimia myös vastakkaiseen suuntaan, lukijoista ’Suomen’, ’Tampereen’, ’TTYn’, ’VTTn’, ’Pessan’ ja sen sellaisten suuntaan yksinkertaisesti kääntymällä lukijoiden puolesta jälkimmäisen puoleen ja kysymällä. Tämä rakentaisi mutkat- tomasti monogisen asetelman tilalle dialogisia suhteita – oikeastaan on outoa, että situationistit eivät lähteneet tähän suuntaan. Kun Debord ajatteli, että joukkoviestintä on spektaakkelimainen tekniikka, olisi ollut luontevaa pohtia seuraavaksi, mitä olisi spektaakkelin vastainen tekniikka. Ehkä joukkoviestintä toisin toteutettuna? Situationistit itse käyttivät antispektaakkelitekniikkanaan *détournementia* eli menettelyä, jonka tarkoitus oli, kuten *Spektaakkelin yhteiskunnan* suomentaja huomauttaa, muuttaa tai siirtää taideteos tai muu kulttuuri-objekti ”uuteen asyayhteyteen niin, että aiottu alkuperäinen merkitys kyseenalaistuu tai joutuu naurun- alaiseksi”. Tältä pohjalta olisi ollut mahdollista miettiä jokapäiväisesti sovellettavissa olevia joukkoviestin- nän tuottamisen ja toimittamisen normeja.

Debord väittää (*Spektaakkelin yhteiskunta*, § 12), että asenne, jota spektaakkeli ”periaatteellisesti vaatii, on sama passiivinen hyväksyntä, jonka se itse asiassa on jo saavuttanut tavassaan ilmetä vailla vastaväitteitä, monopolillaan näkyvään” kuten joukkoviestinnässä. Pyhtilä toistaa ajatuksen ja toteaa, että ”kapitalismi pyrki riisumaan kielen aseista ja tyypistämään sen pelkäksi yksipuoliseksi ’kommuni- kaatioksi’ eli informaatioksi”.

Siinä se asiantila, joka pitäisi pys- tyä muuttamaan niin, että passiivi- sen hyväksynnän tilalle saataisiin aktiivinen osallisuus, eittämättö-

myyden tilalle vastaan väittäminen, monopolisen näyttämisen ja näyt- täytymisen tilalle suhteen vasta- vuoroisuus ja molemmipuolisuus, yksipuolisen informaation tilalle dialoginen keskinäisyys. Näyttäisi siltä, että se, mikä on ja siis pitäisi muuttaa, on ominaista suurille yhteiskunnallisille järjestelmille ja että se, mihin pitäisi päästä, voisi toteutua vain pienissä sosiaalisissa kuviissa. Tällainen perspektiivien kutistuminen on se praktisessa- kin mielessä merkittävä ongelma, joka seuraa, kun spektaakkelin yhteiskunnan erittelyn käsitteelli- set välineet rajoitetaan Marxin (ja Lukácsin) varhaiskauden ideoihin. Pitemmälle saattaa päästä sellaisil- la välineillä, jotka näyttävät suuret järjestelmät sekä ihmisten rakenta- maksi ja toimittamiksi että samalla niiksi tavoiksi, joilla ihmiset ovat kapitalismissa yhteiskunnallisissa suhteissa, siis kanssakäymisessä keskenään.

KAUKO PIETILÄ

Lehtijournalismista laveasti

Aino Suhola, Seppo Turunen, Markku Varis: JOURNALISTISEN KIRJOITTAMISEN PERUSTEET

Koodi. Finn Lectura, Helsinki 2005. 200 s.

Käytännön journalismin oppikirjoja ilmestyy Suomessa niin vähän, että jokainen yritys alan klassikkojen jäl- keen herättää journalismin opetta- jan kiinnostuksen.

Alan klassikkoina pidän Antero Okkosen *Toimittajan työtä* (uus- sin painos vuodelta 1986), Jorma Miittisen *Toimitustyö; journalistiksi suunnitustuvan oppikirjaa* (uus- sin painos vuodelta 1988) ja Pentti Salmelinin *Uutinen ja lehtimies eli uutistyon ongelmia* -kirjaa (vuodel- ta 1967).

Näiden jälkeen ovat ilmestyneet Lauri Kotilaisen *Hyvä lehtijuttu – kirjoittajan opas* (vuodelta 1994) ja saman kirjoittajan *Parempi lehti- juttu* (vuodelta 2003). Tuorein on

Tapani Huovilan *Toimittaja - tiedon etsijä ja vaikuttaja* (2005). Viimeksi mainitusta on tässä lehdessä arvio.

Journalistisen kirjoittamisen perusteiden tekijöistä kaksi on toimittajaa, Aino Suhola työskentelee *Keskisuomalaisessa* ja Seppo Turunen *Kainuun Sanomissa*. Markku Varis on kielentutkija Oulun yliopistosta. Asiantuntemusta toimittajan arkityöstä ja kielentutkimuksesta tekijöillä on kosolti. Alan tuntemisesta kertovat myös monet esimerkit. Tekijät kiittävät esipuheessa Oulun yliopiston humanistista tiedekuntaa, joka oli edesauttanut kirjan syntyä.

Kirjan sisällysluettelo paljastaa jo, että tekijät esittelevät vain lehtikirjoittamista: lehtityön lähtökohtia, lehtityön arkea ja lehtityön asennetta. Kun tekijät esittelivät kirjaa Journalismin päivillä Helsingissä syyskuun puolessa välissä, he painottivat kirjan syntymiseen vaikuttaneen myös sen, että suomenkielistä kirjallisuutta featuren kirjoittamisesta ei juuri ole.

Lehtityö ja nimenomaan sanomalehtiin kirjoittaminen on kirjan keskeinen sisältö. Radion ja television journalismi ja aikakauslehtikirjoittaminenkin ovat tämän kirjan ulkopuolella. Kirjoittajat mainitsevat nämä välineet muutamain paikoin, mutta rajaus saa huvittaviakin piirteitä. Media-sanaa esitellessään kirjoittajille tulevat mieleen vain lehdet: "... tietyn alueen viestimistä puhuttaessa tuskin puhutaan esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan mediasta. Sen sijaan Etelä-Pohjanmaan tiedotusvälineet herättävät mielteitä alueen lehdistöön..." (s.16). No, voihan sitä olla välittämättä YLE:n Pohjanmaan radiosta ja lukuisista paikallisradioista ja muista sähköisistä tiedotusvälineistä, mutta ei mielellään perusoppikirjassa.

Kirjoittajat ovat olleet niin innoissaan, etteivät malta pysyä asiassa eli journalistisessa kirjoittamisessa tai edes lehtikirjoittamisessa. Mukaan mahtuvat yleisönohjelmat, koulutusväylät, kriittiset lukijat ja mediakasvatus. Ei lehtikirjoittamisen perusoppikirjan tarvitse kattaa kaikkea mahdollista, mitä lehtityössä tulee eteen, mutta on kyllä auttamaton puute jättää verkkoon kirjoittaminen kokonaan käsittelemättä.

Perusoppikirjassa olisi hyvä selvittää esille nostetut asiat selkeästi. Verkko ja internet esitellään koulutusväylien perään samassa luvussa muutamalla lauseella. Kirjoittajien mukaan "... keskusteluryhmät tuottavat journalismille uusia tehtäviä." (s.11). Perusoppikirjassa pitäisi esitellä, mitä nämä tehtävät ovat ja liittyvätkö ne journalistiseen kirjoittamiseen vai muuhun journalistiseen työhön? Mielenkiintoinen väite on myös se, että internet tiedonlähteenä "ei aina ole kovinkaan luotettava kirjalliseen lähteeseen verrattuna" (s.11). Ei kai väline sinänsä tuota luotettavuutta? Kyllä kaupunkien verkkosivujen tiedot ovat luotettavia siinä kuin samat asiat paperille tulostettuina. Sen sijaan verkon kautta on saatavilla kaikenlaisia lähteitä helpommin kuin pelkästään painettuja lähteitä käytettäessä.

Itseäni jäi vaivaamaan myös se, että perusoppikirjasta puuttuu selkeä esittely siitä, mikä on uutisjournalismin ja muun journalismin ero ja mitä tämä perusjako vaikuttaa teksteihin.

Kirjoittajien esikuvana on ollut virolaisen Tiit Hennosten *Uudise käsiraamat*. Sieltäköhän on tarttunut mukaan väittämiä ja tulkintoja, jotka saavat lukijan pysähtymään ja miettimään, mistähän tieto on alkujaan peräisin. Sitaattien irrottaminen muusta tekstistä voi muuttaa sisältöä, mutta olen poiminut muutamia sellaisia sitaatteja, joiden alkuperäinen sisältö ei muuttune tässä:

"Kirjoituksen genre on siis itseänisempi kuin kuvan" (s.155). Olisi ollut hyvä lukea muutama esimerkki siitä, milloin tekstin tulkinta ei muuttuisi, jos julkaisu ympäristö muuttuu.

"Siksi kuvatekstin on otsikon ja ingressin tavoin tiivistettävä, mikä on jutun keskeisin sanoma" (s.161). Aikaisempien alan oppikirjojen mukaan kuvatekstin piti kertoa kuvasta sellaista olennaista tietoa, jota katsoja ei siitä heti näe.

"Tuloeroista tai opettajan törtöilystä kertomista voidaan pitää jonkinlaisena kaunaisuutena, joka uutiskriteerien näkökulmasta vetoaa enemmän tunteeseen kuin tietoon." (s.84). Monessa tiedotusvälineessä tuloeroista kertomista

pidetään avoimuutena ja yhteiskunnan perusasioiden tuntemista lisäävänä tiedon välityksenä.

"Epämääräisten yhdistysten ja yksityisajattelijoiden sivut on yleensä syytä sulkea." (s.76). Kirjoittajat tarkoittanevat, että sivut kannattaa sulkea omasta selaimesta. Muiden kuin omien verkkosivujen julkaisupalvelimille journalisti ei onneksi pääse sulkemaan sivuja.

"Idän mafiasta voi dokumentin tehdä vaikka viikossa, dokumentti-elokuva suomalaisesta maaseudun elämästä... tarvitsee kuvausjaksoja ainakin kokonaisen vuoden ajalta." (s.79). Televisioimittaja voi täälästä perusoppikirjan heitosta saada aikaan pitkänkin väittelyn.

Kirjoittajat kertovat myös, että vuonna 1975 tiedotusoppineet yhdistivät ideologian "väärään tietoisuuteen", mutta että "...tässä merkityksessä termiä ei kuitenkaan enää käytetä yhteiskunta- tai kielitieteilijöiden joukossa" (s. 125). Tarkoittavatkohon kirjoittajat, että tiedotusopissa termiä käytettäisiin edelleen?

Nämä muutamit esimerkit ovat toki vain poimintoja, mutta ne kertovat siitä, että tarpeellinen ja lehtikirjoittamista asiantuntevasti esittelevä kirja olisi pitänyt luetuttaa vielä kerran ulkopuolisella journalismin tuntijalla ennen julkaisua, jottei selviä lapsuksiksi olisi jäänyt sivuille. Noloimpana lapsuksena pidän itse eettiseen pohdintaan jäänyttä "hyvää lehtimiestapaa". *Journalistin ohjeissa* on puhuttu jo vuodesta 1992 lähtien hyvästä journalistisesta tavasta ja samasta vuodesta lähtien Julkisen sanan neuvosto JSN on tulkinnut hyvää journalistista tapaa.

Kirja on julkaistu Yliopistonlehtorin liiton vuonna 1986 perustetun kustantamon Finn Lecturan Koodi-sarjassa.

KAARINA MELAKOSKI